

MOJA MUZA, MNEMOZINA:
IZ KOMPARATIVNE KONKORDANCIJE
DAVIDIJADE, OTMICE KERBERA I EPITALAMIJA

Neven Jovanović

Igrom slučaja sačuvani katalozi Marulićeve knjižnice omogućuju nam, među ostalim intrigantnim pitanjima, i ovo: kako je veliki Splitsanin čitao? Kako su - i koliko - u katalozima popisane knjige sudjelovale u oblikovanju prostora Marulićeve imaginacije? Dio sam odgovora pokušao naći ispitujući na planu izraza *Davidijade* (vjerojatno završene 1517) utjecaj Marulićeva čitanja dviju knjiga iz kataloga, Bunićeva epilija *Otmica Kerbera* (objavljen prvi put, kao *libellus* koji je Marulić posjedovao, oko 1500) i heksametarskog *Epitalamija* (objavljen 1502) Mateja Andreisa¹.

Istraživači veza Marulića i dvadesetak godina mlađeg Dubrovčanina Jakova Bunića (1469-1534) dotakli su se do sada generičkih sličnosti njihovih djela², zatim odnosa dvojice humanista prema alegorezi kao hermeneutičkom postupku - u čemu su Bunić i Marulić, pokazalo se, sličniji nego što bi očekivali interpretatori s početka ovog stoljeća - te odnosa prema liku Herkula³. Dvije su književnopovijesne

---

¹ Znanstveno najpouzdanije dosadašnje istraživanje dvaju sačuvanih popisa Marulićevih knjiga (*Repertorium librorum i Inventarium librorum*) proveo je Bratislav Lučić i n: “*Studia humanitatis u Marulićevoj knjižnici*”, *Colloquia Maruliana VI*, Split 1997, str. 169-203. O Buniću i Andreisu usp. n. dj. str. 191-193.

² Usp. Andrea Zlatar, Marulićeva *Davidijada*, Zagreb 1991, str. 74-75.

³ Usp. Darko Novaković: “Bunićeva *Otmica Kerbera* — Podrijetlo priče, podrijetlo alegorije”, str. 76-79; Dunja Fališevac: “*De raptu Cerberi* J. Bunića i *Dialogus de laudibus Herculis* M. Marulića”, passim; oboje u: *Mogućnosti*, Split, 1-2 (1991).

činjenice - promjena u naslovu Bunićeve epske pjesme prilikom njena drugog izdanja, te Marulićev izbor teme za *Dijalog o Herkulu* - protumačene kao znakovi prve hrvatske književne polemike, koja je usto i "požnjela stanovit uspjeh"⁴, odnosno izmijenila stajalište jednog sudionika; uspjeh kakav je i dan danas u polemikama rijedak. Nekoliko opaski svjedoči o lektirnoj bliskosti Marulića i Bunića: obojica su čitala Boccacciovo *Rodoslovlje poganskih bogova*, a vjerojatno i Opijana u latinskom prijevodu⁵. Napokon, nagoviještene su i izvjesne sličnosti u latinskoj prozodiji dvojice pjesnika⁶.

Epitalamij u čast svadbe ugarskog kralja Vladislava II. i Anne de Foix, objavljen u Veneciji, jedino je nama poznato djelo Trogirana Mateja Andreisa; kad ga je sastavio, pjesnik je imao oko dvadeset godina. Odnos Marulića i tridesetak godina mlađeg Andreisa do sada nije istraživao. Jedna generička analiza *Epitalamija* otkriva kao Andreisove antičke modele u prvom redu Stacija i Klaudijana, dvojicu iz skupine *Poetae* u katalogu Marulićeve biblioteke⁷.

Uz gore izložene književne i izvanknjiževne dodire trojice autora postoji još jedna osnova da se provjeri jezični utjecaj dviju ranijih pjesama na *Davidijadu*. To je visoka artifičijelnost pjesnikovanja na latinskom u svim razdobljima književne povijesti. Nijednom od trojice autora latinski nije bio maternji jezik, a morali su zadovoljiti vrlo stroge kriterije da bi se njihova djela legitimirala kao poetski tekstovi. Svaka se pjesnička dikcija *uči*, ali latinska osobito - i to ponajprije iz latinskih pjesama koje pjesnik pročita.

U svjetlu ovoga, eventualan negativni odgovor - u izrazu *Davidijade* nema ni jednog jedinog odraza *Epitalamija*, ili *Otmice Kerbera*, ili oba ta djela - bio bi, zbog poetičkih i recepcijskih implikacija, podjednako važan i uzbudljiv kao i onaj pozitivni.

Kako bih istražio opisani problem, sastavio sam zasebnu konkordanciju svake pjesme, te usporedio konkordancije Bunića i Andreisa s *Davidijadom*⁸. Da ostanem na čvrstom tlu, izdvajao sam u prvom redu slučajeve potpune leksičke podudarnosti, kada se u dva teksta ista riječ javlja u istom obliku; zatim sam analizirao kontekst takvih konsenzusa. Ako bi se u stihu podudaralo više riječi, ako bi takve riječi bile na sličnom mjestu u stihu, ako bi stihovi bili sadržajem bliski - pretpostavka o odjeku dviju ranijih pjesama u *Davidijadi* utemeljena je. No, kako humanistička poetika traži od književnog teksta da se jezikom i stilom oslanja prvenstveno na antičke *probati auctores*, bilo je neophodno - danas, srećom, i ostvarivo - podvrgnuti postulirane odjeke trećoj provjeri: potražiti imaju li pronađene

⁴ D. F a l i š e v a c, n. dj, str. 58.

⁵ D. N o v a k o v i ć, n. dj, str. 68-70 i bilj. 23.

⁶ Branimir Glavičić, "Predgovor", u: Jakov Bunić Dubrovčanin, *Otmica Kerbera — Kristov život i djela* (odabrani odlomci), Zagreb 1978, str. 14, bilj. 5.

⁷ Usp. Neven J o v a n o v i ć: "Epithalamium Mateja Andreisa — Žanrovski okvir i struktura djela", *Umjetnost riječi*, Zagreb, 38 (1994), str. 57-64.

⁸ Komparativne podatke o dužini i vokabularu analiziranih tekstova, te statistički prikaz leksičkih podudarnosti čitateljica i čitatelj naći će u *Dodatku* na kraju ovog rada.

podudarnosti zajednički arhetip negdje u korpusu rimske književnosti⁹. Tek ako takvog arhetipa nema, ili ako je drevni uzor modificiran na upadljivo identičan način, usudio bih se naslutiti u *Davidijadi* pravi odjek *Otmice Kerbera* ili *Epitalamija*. Dakako, tijekom ove analize, na vidjelo mogu izaći - kako će se u nastavku i potvrditi - ne samo sličnosti, već i *razlike* triju humanističkih autora u tretmanu svojih *doctores dicendi*, a i samog latinskog jezika.

RASPORED PODUDARNOSTI U HEKSAMETRU

Najveća je skupina (268 od 337 prihvaćenih kao ne-slučajne) podudarnosti Marulića s Andreisom i/ili Bunićem uvjetovana zakonima i tendencijama latinskog heksametra: ista se riječ javlja na istom mjestu u stihu. Evo kako to izgleda u brojkama:

Mjesto u heksametru	Broj slučajeva	Udio u analiziranom skupu (%)
Početna riječ	53	19,7%
2-3 stopa	14	5,2%
3-4	3	1,1%
4-5	4	1,5%
Peta stopa	73	27,2%
Finalna riječ	92	34,3%
Završetak (5+6 stopa)	29	10,8%
Ukupno	268	

Najviše podudarnosti u položaju javlja se u završnoj trohejsko-spondejskoj riječi, te u petoj stopi koja je, po pravilima gradnje heksametra, najčešće daktil. Učestalost formulaičnih rješenja, ritmičkih grupa ili stereotipa, na ovim mjestima, pojava je dobro poznata latinskoj filologiji. "Metričke nužnosti, kombinirane s osobinama jezika, navode pjesnika da poprime stanovite navike koje mogu, ako se na njih ne obrati pažnja, postati tiranske," konstatira proučavalac latinske stilistike J. Marouzeau¹⁰. Neovisno o estetskim ocjenama, podaci iz usporedbe konkordancija, zajedno s velikim udjelom podudarnosti na trećem specijalnom položaju u stihu, na početku, svjedoče da su počeci i dočeci stihova *posebna* mjesta,

⁹ Za otkrivanje podudarnosti u korpusu rimske književnosti koristio sam se bazom podataka *Aureae Latinitatis bibliotheca*, CD-ROM dei testi della letteratura Latina, Bologna 1991 (skraćeno ALB). Ovaj CD-ROM sadrži ponajprije autore "zlatnog doba" rimske književnosti; za potrebe mog istraživanja, najveći su nedostaci ALB bili izostanak Klaudijana, te kršćanskih autora *sacrae poesis*, Sedulija, Juvenka i Aratora.

¹⁰ J. M a r o u z e a u, *Traité de stylistique appliquée au latin*, Paris 1935, str. 285.

mjesta na kojima neolatinski pjesnici uspostavljaju vezu s književnošću o koju se žele mjeriti. U našem slučaju oni signaliziraju *epičnost* svojih djela. Simptomatično za takav postupak neka bude ono vergilijevesko, stilski obilježeno, početno *conticuere omnes* + cezura, čime počinju stihove Marulić i Bunić; usput budi rečeno, također u *drugom* pjevanju svojih epova.

Verg. A. 2,1:

Conticuere omnes intentique ora tenebant.

Bunić, Rapt. Cerb. 2,94:

Conticuere canis, dum garrula murmurat ipsis

Marulić, D. 2,253:

Conticuere tubae, calamos inflare choraules

REMINISCENCIJE: PRENOŠENJA I PREOBLIKE

Sljedeće izvratke iz rezultata konkordancije predstavljam u obliku koji smatram najpreglednijim: u svim primjerima, kako bi podudarnosti bile uočljivije, upotrijebljen je poseban tip slova. Kosa crta (/) znak je za kraj stiha. Numeracija pojedinih stihova nalazi se unutar prelomljenih zagrada. Kratice na početku retka označavaju djelo: AE = Andreis, *Epitalamij*; BC = Bunić, *Otmica Kerbera*; MD = Marulić, *Davidijada*. Broj iza kratice označava pjevanje dotičnog djela. Važni slučajevi dodatno su istaknuti zvjezdicom (*) na početku retka.

Najsigurnija reminiscencija jest ona identična svom uzoru kako izrazom, tako i položajem u stihu. Iz analiziranog uzorka najprije izdvajam primjere takvih podudarnosti kojima *nisam našao pjesničke analogije* u korpusu rimske književnosti.

Marulić i Bunić

dispendia vitae

*BC2 332> Anne etiam infantes miserae dispendia uitae /<333> Suscipiunt? Quidn
 *MD5 <145> Poedarim! Licet ille meae dispendia uitae /<146> Dira mente paret,
 MD9 /<303> Ingemuit rex ipse suae dispendia gentis, /<304> At tamen optata
 MD6 urbem /<450> Cladis rumor eat, dispendia nesciat ista /<451> Ora Palest
 MD1 /<130> Sentit et indomitae dispendia proxima mortis. /<131> Interio

formidinis expers

MD5 imum talem! Nequaquam criminis expers /<142> Esse potest, quisquis perf
 MD4 redit gaudens, quod sanguinis expers /<494> Innocuasque manus pacataqu
 MD14 quus, /<223> Terrenae fecis iam expers liberque futurus, /<224> Caelesti
 MD1 ecis quum Musa prophanae /<250> Expers porrecto quicquid cratera refundi
 *MD14 tuta quidem; uiuat formidinis expers /<209> Securusque mali. Sin quicq
 *MD6 ibis quocunq; uoles formidinis expers /<263> Securusque tui, tibi caeli
 *BC2 mitus stetit Alcides formidinis expers /<160> Nudatumque clepit Nemeaeo
 AE pete regna Iouis, qui coniugis expers /<95> Contemnit mea regna; tuis

Ponavljanje sinonimnog udvajanja u D. 6,262-63 i D. 14,208-9 (*formidinis expers / securusque*) otkriva Marulićevu formulu; privlačno je pretpostaviti da je čitava nastala pod utjecajem Bunićeva izričaja (*formidinis expers / nudatumque*).

hoc insigne

Ova sintagma, kao i *insigne* u značenju “znak, odličje” susreću se u korpusu ALB samo u prozi (usp. i standardne latinske rječnike, npr. Lewis-Short, s.v). Glavičićev rječnik pokazuje da Marulić *insigne* koristi češće i u proznim djelima¹¹, no, kao i u prethodnom primjeru, konkordancija *Davidijade* svjedoči o stanovitoj formulaičnosti *hoc insigne* u funkciji rješenja za početak stiha.

*BC2 Plutonis ad arcem. /<117> Hoc insigne mihi gestandum: robur et ipsa /
 *MD6 si dextera Saulis /<379> Hoc insigne tulit, uel si capitis uenerandi
 *MD8 sua deponere in arce /<212> Hoc insigne dei et donum uenerabile Cherub.
 MD14 se suam regisque tulisse /<173> Insigne et populi plausum meruisse fauen
 MD1 /<151> Israhelitarum regnique insigne iubebant, /<152> Nec mora, reple

frigentia membra

BC1 147> Pallentes, tum membra mihi frigentia torquent /<148> Et stringunt
 MD13 nia Sunae /<426> Adducunt regi. Frigentia membra tepebant /<427> Fomento

Standardni postupak pri preoblikovanju tuđih izričaja u neolatinskoj poeziji kao i u rimskoj, u inspiraciji Bunićem kao i nekim klasičnim pjesnikom — jest mijenjanje redosljeda riječi u frazi, i time uvjetovanog položaja riječi u stihu.

U primjerima rimske književnosti particip *frigentia* (imaju ga samo Marcijal i Stacije) ne odnosi se na udove, već na oči ili lice:

Mart. 10,26,5: Spargere non licuit *frigentia* fletibus ora

Stat. Silv. 2,1,146: Septima lux, et iam *frigentia* lumina torpent

Marulić i Andreis

moderamina regni

Jedini pjesnički primjer kosog oblika imenice *moderamen* u ALB svjedoči o sklonosti te riječi da bude predzadnja u stihu (Sil. It. Pun. 7,15: Hesperii lento Poenum *moderamine* lusit). Tako je koriste i Marulić i Andreis, ali mnogo češće od Rimljana.

MD1 /<24> Ergo Iudaicae primus moderamina gentis /<25> [Saul rex] Ciso
 MD3 /<119> Iudicat iratus, nescit moderamina mentis /<120> Et rationis ege
 *MD7 <56> Testati referunt: tanti moderamina regni /<57> Apta magis nulli

¹¹ Usp. B. Glavičić, *Marulićev latinski rječnik*, Split 1997, s. v. *insigne*.

*MD8 477> Inde gubernandi statuens moderamina regni, /<478> Publica summaru
 *MD12 320> Hi tunc atque alii magni moderamina regni /<321> Rite gubernabant
 *AE <145> Ardua non illum gemini moderamina regni, /<146> Non urbes popul
 AE 321> Dignitor, Arctoae quam qui moderamina terrae /<322> Bina tenet gemi
 *AE /<99> Sepositoque sui paulum moderamine regni /<100> Ardeat arcanos
 MD10 <518> In dubiis uirtute, fide, moderamine rebus. /<519> Hunc igitur ius
 MD7 /<87> Sex menses septemque sui moderaminis annos /<88> Exegit, placidam

delebile crimen

ALB ne registrira vezu *delebile crimen* ni u kojem padežu; sam pridjev *delebilis* praktički je *hapax* koji se u rimskoj književnosti javlja samo kod Marcijala (Mart. 7,84,7: *casibus hic nullis, nullis delebilis annis / uiuet*).

AE <178> Caesaris es, nullo crimen debile seclo: /<179> Ingenii perit ill
 MD10 <375> Iam mihi dignetur. Vel si debile crimen /<376> Esse meum nullo

Marulić, Bunić i Andreis

festosque hymenaeos

ALB nema nikakav oblik osnove *fest-* u vezi s osnovom *hymen-*. Marulić i Bunić imaju identičan završetak stiha, Andreis istu sintagmu koristi u drugačijem padežu i na drugačijem mjestu u stihu.

AE uellae, /<18> Conueniunt superi *festumque hymenaea* frequentant /
 BC1 172> Foedera prima deum narrans *festosque hymenaeos*, /<173> Praecipue
 MD2 /<294> Et renuit gustare dapes *festosque hymeneos* /<295> Suspensus

Preoblake rimskih pjesnika

morae impatiens

Sadržajno, kod Andreisa odjekuje Juvenal (*prurigo* ~ *amor*, pri čemu Andreis postiže anagramski efekt *amor* — *mora*¹²), a Marulić se u D. 6,100 priklanja Valeriju Flaku. Prema položaju u stihu, međutim, Andreis je blizak Valeriju Flaku (u prvoj stopi daktil s česticom *-que*), a Marulić obojici (k tome i stihove D. 3,91 i D. 6,100 počinje daktilom).

Iuv. 6,327-8: tunc *prurigo morae impatiens*, tum femina simplex, / ac pariter toto repetitus clamor ab antro

Val. Flac. Arg. 3,613-4: iamque *morae impatiens* cunctantes increpat ausus / Tiphys et oblato monet otia rumpere cursu.

¹² Sama je igra riječi rabljena u rimskoj poeziji. Usp. Ov. Am. 1,6,13: Nec mora, uenit amor: non umbras nocte uolantis; Ov. H. 15,169-70: Nec mora, uersus amor figit lentissima Pyrrhae / pectora; Sen. Herc. Fur. 588: Odit uerus amor nec patitur moras.

AE rbitur Ida. /<189> Dumque morae impatiens amor est, dum feruidus alto /
 MD6 ttere seruus. /<100> Ille morae impatiens, conuersae protinus hastae /
 MD11 /<207> Immani affectus rabie impatiensque doloris, /<208> Discedens
 MD3 nefeceris illi, /<91> Est tamen impatiens alienae laudis et ipsos, /

fessus anhel-

Marulić i Bunić kreativno razrađuju Stacijev izričaj. Bunić mijenja položaj i glagolsko vrijeme sintagme; Marulić zadržava *fessus* kao veći dio pete stope, ali osnovu *anhel-* modificira prema drugom Stacijevu mjestu (Theb. 2,672-3).

Stat. Theb. 11,7-8: gratantur superi, Phlegrae ceu *fessus anhelet* / proelia et Encelado fumantem impresserit Aetnam.

Stat. Theb. 2,670-674: Iam sublata manus cassos defertur in ictus, / tardatique gradus, clipeum nec sustinet umbo / mutatum spoliis, gelidus cadit imber *anhele* / pectore, tum crines ardentiaque ora cruentis / roribus et taetra morientum asparagine manant:

BC3 durum iter atque laborem /<298> *Fessus anhelabat* requiemque et molle leu
 MD11 Applicuit Chusus. Sed pectore *fessus anhel*, /<353> Vix uerba euoluen
 MD2 /<366> Ingressus Ionathas iam fessa labore metuque /<367> Nocte silent
 MD1 halitus agitare meatu, /<441> Fessa sed inclusa cruciantur uiscera
 MD2 penetrare cubilis, /<527> Vt fessam curis mentem requiete foueret. /

doli fraudesque

Doli su u poetskom jeziku Bunića i Marulića čvrsto vezani s *fraudes*. U *Davidjadi* se različiti oblici imenice *fraus* pojavljuju 25 puta, a jedna petina od toga— dolje navedena — vezana je s *dolus*. Kod Bunića ovo je vjerojatno eho Silija Italika (dok u *novercae* na kraju stiha odjekuje poznato mjesto iz Ovidijevih *Metamorfoza*.) Koliko je god Marulić vezi *doli* i *fraudes* sklon, toliko je i sposoban jezično je varirati.

Sil. It. Pun. 7,153: en quotiens, uelut obuius iret / discinxit ratione *dolos fraudesque* resoluit!”

MD2 <150> Occultis certare dolis et fraude latenti. /<151> Submittit quosdam
 MD7 364> Vindictamque dolis et turpi fraude petisse. /<365> Nuncius hunc
 *MD9 phibosetus /<54> Ipse sui serui fraudes uitare dolosque. /<55> Contigit
 *BC2 270> Monstra creat fatigue dolos fraudesque nouercae! /<271> Quis deus
 *MD3 iram /<6> Erga se regis, tectas fraudesque dolosque, /<7> Insultus etiam
 MD11 tam /<42> Mercedem meruere doli fraudesque nefandae /<43> Fallacis famul

fulmineo... ictus

Usprkos morfološkoj i sintaktičkoj različitosti Marulićeva i Bunićeva izraza, položaj ovih riječi stilski je toliko obilježen da jasno upućuje na zvukovnu (i vizualnu) podudarnost.

BC1 ides nodoso robore circum /<59> Fulmineos acer rotat imperterritus ictus
 MD12 iaculatus turbine pilas /<252> Fulmineo, quarum ui multa concitus ictus

rotat... ensem / ictus

Ni ostale riječi gorenavedenog Bunićeva stiha nisu bez uzora u rimskoj poeziji. Analiza pokazuje da Dubrovčanin preoblikuje epsku frazu *ensem rotare*, čije je izvorište u *Eneidi* (posebnu sklonost “akcionoj” upotrebi glagola *rotare* pokazuje, inače, Stacije; usp. uz citirano mjesto i Theb. 8,519-20: *leuius Cadmeius Haemon / tela rotat nulloque manum cognoscit in ictu*). Umjesto konkretnog *ensem*, Bunić za objekt hrabro stavlja apstraktnu imenicu, nadahnut Senekininim primjerom. Pritom dubrovački pjesnik prenosi oba vergilijevska pridjeva (*acer* i *fulmineus*). Konačno, druga je polovica Bunićeva stiha fina metrička reminiscencija Stat. Theb. 9,198. Marulić se u D. 3,486 ne odaje avangardnoj metonimiji poput Bunića, ali Bunićevim elementima nadograđuje Vergilijevu frazu.

Verg. A. 9,441-42: *proturbant. instat non setius ac rotat ensem / fulmineum, donec*
 Verg. A. 10,577: *flectit equos, strictum rotat acer Lucagus ensem.*

Sil. It. Pun. 4,207-208: *irruit aduersumque uiro rotat obuius ensem / et ferit insurgens*

Stat. Theb. 9,198: *it tamen et caecum rotat irreuocabilis ensem,*

Sen. Herc. Fur. 800-802: *uictrice magnum dextera robur gerens. / Huc nunc et illuc uerbere assiduo rotat, / ingeminat ictus. Domitus infregit minas*

BC1 robore circum /<59> Fulmineos acer rotat imperterritus ictus /<60> Praecipi
 MD6 tegit ingenti clypeo simul et rotat ensem. /<87> Mox tamen hostili
 MD3 486> Nec mora, districtum crebris rotat ictibus ensem, /<487> Nunc hunc,

insomnes... noctes

Vrlo sugestivna dvostruka podudarnost po položaju susreće se i u usporedbi Marulića s Andreisom, makar same “besane noći” potjecale iz Lukana ili Silija Italika.

Luc. 4,200: *extrahit insomnis bellorum fabula noctes*

Sil. It. Pun. 15,109-110: *stramine proiectus duro patiere sub astris / insomnes noctes frigusque famemque domabis.*

AE rperere relinquens /<170> Cogitur insomnes suspirans ducere noctes. /
 MD12 tristis aperto /<392> Exigit insomnes in terrae puluere noctes. /

equitum peditumque caterv-

Equitum peditumque česta je sintagma u latinskoj prozi; ALB je registrirana u dvadeset i jednom tekstu. U poeziji ta se sintagma nerastavljena javlja samo kod Lukrecija; Horacije izrazu dodaje poetsko *catervae*, ali takav način okupljanja ograničava na pješaštvo. Marulić je ovdje sličniji Andreisu (usprkos razlici u padežu imenice *caterva*) nego ijednom rimskom pjesniku.

Lucr. 5,1329: permixtasque dabant *equitum peditumque* ruinas.

Hor. Ep. 2,1,190: quattuor aut pluris aulaea premuntur in horas, / dum fugiunt *equitum* turmae *peditumque cateruae*;

Luc. B. C. 2,498-99: post Rubiconis aquas. *Equitum* properate *cateruae*, / ite simul *pedites*, ruiturum ascendite pontem.

AE 416> Coniugis hinc adsunt *equitum peditumque cateruae*. /<417> Lecta cohors
MD14 /<5> Aedificat currus, *equitum peditumque cateruam* /<6> Comparat et ius

gelidosque... artus

Kad kod Bunića *pallor*, bljedilo, ide *gelidos(que) per artus*, ovaj je stih reminiscencija na Lukana. *Pallor* je Bunićeva inovacija; Lukanov *pavor* u okviru epske tradicije drugačije nadograđuje Valerije Flak. Snažna slika *gelidus pavor*, s druge strane, dopala se Maruliću toliko da ju je više puta varirao, prisjećajući se vidljivo (D. 5,459) i izraza Valerija Flaka. U D. 14,175, opet, Marulić združuje *gelidus pavor* s jednim dojmljivim dočetakom rimske poezije koji se nalazi kod Juvenala i Lukana. Dakako, nikad nećemo moći biti posve sigurni jesu li preoblake Lukanovih izričaja kod Marulića nastale neovisno od Bunića ili ne; ali znamo da gledamo ravno u stihotvoračke radionice dvojice hrvatskih latinista.

Luc. B. C. 4,153-4: membra fouent armis *gelidosque* a gurgite cursu / restituunt *artus*, donec decresceret umbra

Luc. B. C. 9,56-7: accendisse rogam *gelidosque* effusa per *artus* / incubuisse uiro

Luc. B. C. 1,246: deriguere metu; *gelidus pauor* occupat *artus*, (postoji i lekcija *gelidos*)

Val. Flac. 4,226: tum *pauor* et *gelidus* defixit Castora *sanguis*.

MD3 [Comparatio] Sic aliquando poli gelido quum saeuit ab axe /<29> Horrida
MD13 ictus. /<349> Tunc igitur Daud *gelido* perculsa *pauore* /<350> Corda gere
MD5 <353> Falcatosque enses, timuit *gelidoque pauore* /<354> Constitit affect
*MD3 ora /<435> Inficeret pallor, *gelidos metus* angeret *artus*? /<436>
BC1 cauernae /<146> Monte sonant gelidoque madent aspergine uultus /
*MD6 ferocia uultu /<164> Exangui *gelidosque* iacens disiecerat *artus*. /
*MD12 Daud /<181> Viuendo impleret *gelidosque* relinqueret *artus*. /<182>
*BC1 131> Sanguineum formido repens, *gelidosque per artus* /<132> *Pallor* iit,
MD5 /<459> Occupat ossa tremor *gelidusque* in uiscera *sanguis* /<460>
MD14 mens est /<175> Cunctorum *gelidusque pauor praecordia pressit*. /

Praecordia pressit kao dočetak rimske književnosti:

Luc. B. C. 9,815-6: At tibi, Laeue miser, fixus *praecordia pressit* / Niliaca serpente cruor,

Iuv. 6,621-2: boletus, siquidem unius *praecordia pressit* / ille senis

cava porticus

AE grauiori pressa periclo /<254> Porticibusque cavis uolitans argenteus anser
MD8 <22> Stat testudinea subter caua porticus umbra, /<23> Hic asarota nitent

Način na koji *porticus* može biti *cava Marulićev latinski rječnik* tumači perspektivom: trijem je gledan sa stropa. Tako Glavičić i prevodi D. 8,22: Ispod sjenasta svoda, duboko, trijem se prostro¹³. Andreisov kontekst, međutim, teško je interpretirati na taj način. Citiram u cjelini stihove 249-54 *Epitalamija*.

Stat labor, o Lysippe, tuus, tamen omnia vincit
Porticus antiquis patrum variata triumphis
Est illic Thybris, sunt captae moenia Romae,
Sunt et Aquitanis Capitolia vincta manipulis;
Arx Tarpeia manet graviori pressa periclo
Porticibusque cavis volitans argenteus anser.

Pjesnik tu opisuje rezbarije kojima je ukrašen trijem dvora buduće nevjeste u Lyonu (odabranica je ugarskog kralja Francuskinja), te aludira na epizodu galske opsade Rima i mitske guske koje su tom prigodom odigrale važnu ulogu — u interpretaciji galantnog poete, mnogo važniju od uloge rimskog oružja.

U bilo kojem padežu, sintagma *cava porticus* odsutna je iz korpusa rimske književnosti koji obuhvaća ALB. Međutim, podaci iz tog korpusa upućuju me na mogućnost novog tumačenja ovog neobičnog izraza, tumačenja primjenjivog i na Marulića i na Andreisa. Možda *cava porticus* uopće ne treba promatrati kao poetsku sliku; sastavnice pronalazim kod rimskih stručnih pisaca:

Vitruv. Arch. 5,1,6: Non minus summam dignitatem et venustatem possunt habere comparationes basilicarum, quo genere Coloniae Iuliae Fanestri conlocavi curavique faciendam, cuius proportiones et symmetriae sic sunt constitutae. mediana testudo inter columnas est longa pedes cxx, lata pedes lx. *porticus* eius circa *testudinem* inter parietes et columnas lata pedes xx.

Vitruv. Arch. 6,3,1: *Cava* aedium quinque generibus sunt distincta, quorum ita figurae nominantur: tuscanicum, corinthium, tetrastylon, displuviatum, *testudinatum*.

Varr. L. L. 5, 33: *Cauum* aedium dictum qui locus tectus intra parietes relinquebatur patulus, qui esset ad communem omnium usum. In hoc locus si nullus relictus erat, sub diuo qui esset, dicebatur *testudo* ab testudinis similitudine, ut est in praetorio et castris.

Marulić na početku osme knjige opisuje gradnju Davidova dvora; tu je opravdano očekivati arhitektonske termine, na što upućuje i pridjev *testudineus*¹⁴.

¹³ Marko Marulić, *Davidijada*, Split 1984, str. 114.

¹⁴ Premda Lewis-Shortov rječnik nigdje ne bilježi upotrebu *pridjeva* u arhitektonskom kontekstu; jedini primjeri iz ALB povezuju *testudineus* s *testudo* u značenju “kornjačevina”:

Testudo, svod, arhitektonski je element koji povezuje *cavum aedium* (unutarnje dvorište rimske kuće) i *porticus* (Lewis-Short, s. v: *a walk covered by a roof supported on columns, a colonnade, piazza, arcade, gallery, porch, portico*). *Cava porticus* bio bi, dakle, poetski komprimiran termin za posebnu vrstu trijema: trijem unutrašnjeg dvorišta, ili trijem koji, kao kod Vitruvija, ide *circa testudinem* (*cava testudo* je slikoviti pleonazam uobičajen u rimskoj književnosti).

furibunda ruit

U ovoj se sintagmi i oblikom i položajem u stihu Bunićev izričaj podudara s tekstom *Consolatio ad Liviam / Epicedion Drusi* (prigodni tekst u elegijskim distisima, pripisivan Ovidiju u rukopisima *cinquecenta; editio princeps* doživio je 1471). Anonimni autor *Konzolacije* govori o personificiranoj Fortuni, Bunić o personificiranoj Neslozi (*Discordia*); Marulić mijenja i glagolsko vrijeme, i položaj u stihu, ali personifikacija ostaje: bjesomučan juriš kod njega izvodi kuga (D. 13,317: *Atra lues nulli prorsus parcebat*). Ova reminiscencija otvara mogućnost razmišljanja o dosad neuočenom intertekstualnom odnosu *Otmice Kerbera* i *Davidijade s Konzolacijom Livije*.

Cons. ad Liv. 372-4: (Fortuna...) *illa rapit iuvenes, sustinet illa senes, / quaque ruit, furibunda ruit totumque per orbem / fulminat et caecis caeca triumphat equis.*

*BC1 tuque lacessit /<55> Horrisono, furibunda ruit Discordia iuxta, /
 *MD13 /<318> Aetatem sexumque simul furibunda ruebat. /<319> Planctus ubique
 BC1 /<264> Atque leues Gallae et furibundae sacra Cybelles. /<265> Ast eg
 BC2 capto. /<164> Tum se proripuit furibundi fulminis instar, /<165> Ille
 MD3 205> [Saulis ira] Elataque manu furibundus pectora nati /<206> Transager

somnus... irrepserat artus

Kako se može vidjeti iz primjera rimske književnosti, sintagma u kojoj *sopor* obuzima *fessos artus* Vergiliju je draga kako u *Georgikama*, tako i u *Eneidi*. Kao obrazac pjesničkog govora, preuzimaju je Stacije i Valerije Flak, uz pronalaženje novih glagola kojima se opisuje pobjeda sna nad tijelom; sinonimija je još jedan od standardnih načina variranja. Bunić dalje preoblikuje Stacijevu formulaciju iz Tebaide s reminiscencijom na vergilijeovski *sopor* (Rapt. C. 3,318: *sopitos*); Bunićevo rješenje preuzima Marulić, uz *vlastitu* vergilijevsu reminiscenciju (kod njega uz *artus* ide *fessus*).

Verg. G. 4,190: *in noctem, fessosque sopor suos occupat artus.*

Verg. A. 2,253: *conticuere; sopor fessos complectitur artus.*

Verg. A. 3,511: *corpora curamus: fessos sopor irrigat artus.*

Mart. 9,59,9: *et testudineum mensus quater hexaclinon* (*hexaclinon* = šesterosjed); Juv. 6,80: *ut testudineo tibi, Lentule, conopeo / nobilis Euryalum murmillonem exprimat infans* (*conopeum* = mreža protiv komaraca).

Stat. Theb. 1,339-40: iam *Somnus* auaris / *irrepsit* curis pronusque ex aethere nutat
 Stat. Silv. 1,4,56-7: dulce opus. hinc *fessos* penitus subrepsit in *artus* / insidiosa quies
 Val. Flac. Arg. 1,48: ipsum ego, cum serus *fessos* sopor alligat *artus*,

BC3 comitatus carmina *somnus* / <318> Dulcia sopitos cunctis *irrepserat artus*.

MD5 <126> Corpora deprendit. *Fessos irrepserat artus* / <127> *Somnus* et alta quies

toto con- vinc- nixu

Ova je “iracionalna” podudarnost potvrda da su i neolatinski pjesnici *radili* *uhom*; zvukovna sličnost Marulića i Bunića, uz odsutnost antičkih modela (Stacijevo rješenje daleko se više gramatički i sintaktički razlikuje od Bunićeve nego Marulićevo), teško da je slučajna.

Stat. Theb. 2,561-2: rupibus euellit; dein *toto* sanguine *nixus* / sustinet, immanem
 quaerens librare ruinam,

BC3 utit et toto conquassat uincula nixu. / <281> Sed domitus quid uana, cani

MD10 uctantem toto contendit uincere nixu / <86> Et tandem uincit. Miseram sce

propriis exut- artus

Elementi ove sintagme nalaze se na identičnom mjestu u stihu (od druge polovice druge stope nadalje). Čini se da je izraz izgradio Bunić prema Ovidiju, da bi ga Marulić zapravo preokrenuo u upotrebu sličniju Senekinoj u *Pismima*: Bunićeve su sjene lišene udova, a Marulićevi udovi lišeni su osjeta. Na planu leksika, sličnosti ostaju frapantne.

Ov. Met. 9,268-9: sic, ubi mortales Tiryntius *exuit artus*, / parte sui meliore uiget
 Sen. Ep. 85,29: *sensum* enim hominis nulla *exuit* uirtus

Stat. Theb. 10,937-9: ne caderet: sed membra uirum terrena relinquunt, / *exuiturque*
 animus; paulum si tardius *artus* / cessissent, potuit fulmen sperare secundum.

BC2 adesset / <58> Ius quoque, quo *propriis exutas artubus* umbras /

MD14 cassa calore / <393> Ossa suo et *propriis exutos sensibus artus* /

RAZLIKE U SLIČNOSTIMA

Pri kraju ovog izbora želim pokazati i kako analiza konkordancije otkriva *razlike* u umjetničkim postupcima tri humanistička pjesnika.

similis exanim-

Lewis-Shortov rječnik ovako opisuje rekciju pridjeva *similis*: upotreba s genitivom jest pred-augustovska; Ciceron genitiv uz *similis* stavlja gotovo isključivo kad je riječ o živim bićima (osim *veri simile*). Nakon Augustova doba

prevladava dativ; koristi se gotovo uvijek, uz živo i neživo. Uspoređujući Bunićevu i Marulićevu upotrebu ovog pridjeva s potvrđama iz korpusa ALB, zaključujem: Marulić vjerno slijedi potvrde poznate iz rimske poezije, dok se Bunić priklanja post-augustovskoj normi¹⁵, čak i kad slijedi redoslijed poznat iz *Metamorfoza*.

Ov. Met. 11,652-4: peruenit Haemoniam positisque e corpore pennis / in faciem Ceycis abit sumptaque figura / luridus, *exanimi similis*, sine uestibus ullis,

Ov. Met. 7,252-4: Aesonis effctum proferri corpus ad auras / iussit et in plenos resolutum carmine somnos / *exanimi similem* stratis porrexit in herbis.

Plin. N. H. 9,8: unguento perunctus a Flauiano proconsule Africae et sopitus, ut apparuit, odoris nouitate fluctuatusque *similis exanimi* caruit hominum conuersatione ut iniuria fugatus per aliquot menses

BC1 subacta. /<134> Me tunc exanimo similem chorus omnis abegit /<135> In
MD5 languentia membra. /<461> Exanimi similis iacuit. Quum deinde redisset /

letalī saucius ictu

Ovu je epsku formulu za “punjenje” druge polovice heksametra Marulić izgradio na osnovi Ovidija i Silija Italika (nešto slično nalazi se čak i u enciklopediji Plinija Starijeg). Bunić, zadržavajući *saucius* u petoj stopi, poput Ovidija, ipak slijedi sasvim drugačiji poetski uzor: Senekinu tragediju *Tijest*.

Ov. Ex P. 1,3,7-8: sic ego mente iacens et acerbo *saucius ictu* / admonitu coepi fortior esse tuo:

Sil. It. Pun. 5,325-7: telum ingens perque arma uiri perque ora doloris / adiutum nisu *letalē* pertulit *ictum*, / exsanguisque uiri conantis uellere ferrum

Sil. It. Pun. 10,197: uictorem assequitur *letalique* occupat *ictu*.

Plin. N. H. 11,30 (škorpioni): quod grauiore supplicio lenta per triduum morte conficiunt, uirginibus *letalī* semper *ictu* et feminis fere in totum

Sen. Thy. 807-8: Numquid Tityos pectore fesso / renouat ueteres *saucius iras*?

MD7 /<350> Occumbis liber, lethali saucius ictu. /<351> =>Capta dolis uirtu
MD6 <95> Et Saul ipse pater, lethali saucius ictu, /<96> Dum fugit, armigerum
MD1 <460> Diffindit mediam. Lethali saucius ictu /<461> Mugiit ut taurus sac
BC3 159> Nelidae auxilium ferret, uix saucius iram /<160> Herculis aufugit moe

¹⁵ Podsjećam na postojanje veze Jakova Bunića i Filippa Beroalda (potonji je autor epigrama u slavu Bunićeva epilija). Premda nije još utvrđeno radi li se o F. Beroaldu starijem (1453-1505) ili njegovu istoimenom mlađem rođaku (1472-1518), sklonost obojice prema srebrnom latinitetu — mladi Beroaldo priređuje *editio princeps* Tacitovih *Anala*, stariji je poznat po svom komentaru Apuleja — mogla je utjecati na Bunićev latinski. O Beroaldima v. npr. *Dizionario biografico degli Italiani*, Roma 1967, i *Dizionario critico della letteratura Italiana*, Torino 1973, s. v.

ungula nubem

Ponekad se Marulić i Bunić jasno razlikuju u odabiru antičkog uzora koji će slijediti. Dok Bunić varira Lukana, Marulić se opredjeljuje za kombinaciju Silija Italika i Stacija (možda i Ovidija).

Luc. B. C. 2,481: *Vt procul immensam campo consurgere nubem / ardentisque acies percussis sole corusco / conspexit telis*, "Socii, decurrite" dixit

Sil. It. Pun. 2,174: incita *pulueream campo trahit ungula nubem*,

Stat. Theb. 9,250-51: *remigio sustentat equus; consuetaque campo / fluctuat et mersas leuis ungula quaerit harenas*.

Ov. Met. 2,670-71: *tum digiti coeunt et quinos alligat unguis / perpetuo cornu levis ungula, crescit et oris*

BC3 *aspexere procul spissamque insurgere nubem.* /<64> En quae castra uomit Phle

MD1 *puluereamque ciet pulsu leuis ungula nubem.* /<308> Has inter medius gradit

bifores

Ista razlika u odabiru antičkog uzora javlja se i između Marulića i Andreisa. Trogirani preuzima Ovidijev izraz *bifores... valvae*, dok Marulić, slijedeći Vergilija i Stacija, pridjev *biforis* koristi u semantičkom polju pojma "frula"¹⁶.

Verg. Aen. 9,618: *Dindyma, ubi adsuetis biforem dat tibia cantum*.

Ov. Met. 2,4: *argenti bifores radiabant lumine ualuae*.

Ov. Ex P. 3,3,5: *Nox erat et bifores intrabat luna fenestras*,

Stat. Theb. 4,668-69: *areaque tympanaque et biforem reticere tumultum / imperat*,

AE *palatia luxu* /<241> Intrarat. *Bifores illic argentea ualuas* /<242> Ost

MD14 *et cymbala pulsant.* /<141> Pars *bifores calamos buccis spirantibus infla*

MD8 *latis cornua buccis.* /<196> Tum *bifores calamos tenuique canore cicutas*,

mollita pectora

Vežu osnove *moll-* sa *pectora* ALB registrira u 9 tekstova, s pjesničkim primjerima iz Horacija, Ovidija i *Konzolacije Liviji*. Dok Andreis tu sintagmu preuzima, Marulić zamjenjuje *pectora* ne-klasičnim sinonimom *corda*, i tako stvara originalnu frazu.

Hor. Epod. 5,13-14: *impube corpus, quale posset impia / mollire Thracum pectora*,

Ov. Ex P. 1,6,7-8: *Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cum est, / pectora mollescunt asperitasque fugit*.

Cons. Liv. 399-400: *non ex praecipiti dolor in tua pectora uenit, / sed per mollitos ante timore gradus*.

¹⁶ Prema *Marulićevu latinskom rječniku* ovo je i jedino semantičko polje u koje kod Marulića ulazi navedeni pridjev. Ovidijevske upotrebe, vezane uz vrata i prozore, kod Splitsanina nema.

AE /<83> *Pectora lasciuus tandem mollita sagittis* /<84> Torpet hebes telu
MD3 <74> Quisque adeo fera *corda viri mollita* stupebat. /<75> At uero Daud,

suspiria... cord-

Samu ideju zamjene *pectora s corda* Marulić je našao kod Bunića (ALB ne registrira osnovu *cord-* u blizini *suspiria*). Za razliku od Bunića, međutim, Marulić se priklanja latinskoj frazi *suspiria ducere*; Bunić preferira *suspiria trahere*, što također imaju Ovidije i Silije Italik (*suspiria ducere* na svoj način preoblikuje i Andreis, E. 170; usp. primjer *insomnes... noctes* u ovom radu).

Ov. Met. 10,402-3: Myrrha, patre audito, *suspiria duxit* ab imo / pectore

Ov. Met. 1,656-57: dicta refers; alto tantum *suspiria ducis* / pectore, quodque unum potes, ad mea uerba remugis.

Ov. Met. 2,752-53: Vertit ad hanc torvi dea bellica luminis orbem / et tanto penitus traxit *suspiria* motu,

Sil. It. Pun. 1,531: tum creber penitusque *trahens suspiria* sicco / fumat ab ore uapor, nisuque elisus anhelus

Sil. It. Pun. 8,209: *anxia ducebat* uigili *suspiria* uoce.

BC1 abile fatum" /<249> Alcides imo *suspiria corde* trahebat /<250> Torua pii

MD2 134> Absentem per crebra quidem *suspiria cordis* /<135> Quaerere solliciti

MD12 <60> Ille imo de corde miser *suspiria ducens* /<61> "Fraudibus illusu

MD7 <341> Pulla ueste caput tectus, *suspiria ducit* /<342> Humentes tergens

MD10 <27> Non ualet aegroti: tacitus *suspiria ducit*, /<28> Stat, sedet, huc

REZULTATI

Poredbena konkordancija *Davidijade*, *Otmice Kerbera* i *Epitalamija* iznijela je na vidjelo dvadesetak jezičnih podudarnosti koje su prošle sve provjere i eliminacije, te ih zbog toga smatram odjecima Bunića ili Andreisa u Marulićevu djelu. Ove se podudarnosti dijele u dvije skupine. Jednu čine identične ritmičko-sintagmatske cjeline nepotvrđene u korpusu rimske književnosti; u drugoj su preoblike antičkih modela izvedene na frapantno sličan način. To znači da na planu izraza postoje opipljive veze ovih triju djela.

Ova spoznaja polazište je za sljedeća četiri zaključka.

1. Maruliću nije bilo zazorno uključiti u svoj biblijski ep dojmjljiva jezična rješenja dvojice autora koji i dobno i poetički pripadaju "mlađima", sljedećoj generaciji. Ovo je novo svjedočanstvo o Marulićevoj *otvorenosti* prema radu suvremenika, potvrda osobine dragocjene svakom razdoblju hrvatske književnosti¹⁷. I ne samo književnosti, dakako.

¹⁷ Jedna je ranija potvrda spomenute otvorenosti formalno-sadržajni odnos *aemulatio* između Marulićevih i Šizgorićevih pjesama o apostolima kako ih interpretira D. N o v a -

2. Rezultati ove poredbene konkordancije navode me na prevrednovanje odnosa izraza *Davidijade* i rimskih pjesnika. Evo kako je taj odnos opisao Gortan:

Pjesničko oblikovanje građe preuzete iz Biblije dovoljno jasno pokazuje da je Marulić dobro poznao rimsku poeziju. On se suvereno služi rekvizitima latinskog poetskog izraza a da ne prelazi u obično oponašanje. To se najbolje može uočiti po tome što kod njega ima relativno malo sigurnih reminiscencija iz rimskih pjesnika.¹⁸

Dok prve dvije rečenice potvrđujem, ako bih i volio da je njihov ton manje apologetski, treću moram osporiti. Niti je broj reminiscencija malen, niti su u *Davidijadu* intertekstualno uključeni samo oni autori koje je Gortan zapazio. Provjere podudarnosti iz ove konkordancije neprestano su otkrivale ne samo odjeke iz cjelokupnog opusa Vergilija i Ovidija, već i prisutnost Lukana, Stacija, Valerija Flaka, Silija Italika. Na svojoj je jezičnoj razini *Davidijada* u cjelinu rimske epske tradicije ukorijenjena dublje nego što je to s današnje pozicije golim okom vidljivo; naš je odnos prema rimskoj književnosti, obilježen pasivnom upotrebom latinskog i promjenom lektirnog horizonta (Stacije, Valerije Flak i Silije Italik danas su malo čitani), odnos bitno drugačiji od Marulićeva.

3. Naslov su ovome radu donijeli stihovi Czeslawa Milosza iz pjesme *Svráčost*:

Čudeći se što moja muza, Mnemozina,
Ništa nije oduzela mome čuđenju.

Pamćenje je, kako podsjeća Milosz, prerogativ pjesništva. Ova konkordancija lijepo pokazuje kako pamćenje neolatinskih pjesnika nije uočljivo samo u racionalnim, stilističkim preoblikama poput promjene reda riječi, morfoloških preinaka, uvođenja sinonima. Pamćenje je i u uhu. Odjeci drugih pjesničkih tekstova ponekad su upravo *odjeci*, zvukovne sličnosti riječi i fraza. Latinski za Marulića i drugove ne samo da nije bio mrtav jezik, on je imao i svoju *akustičnu* komponentu.

4. Dubina ukorijenjenosti *Davidijade* u cjelokupnu tradiciju latinske književnosti daje mi naslutiti i jednu od ključnih razlika Marulićeve jezične kreativnosti na latinskom naspram one na hrvatskom. Kad piše *Davidijadu*, Marulić je svjestan da nanovo ispisuje ep na latinskom nakon - i iz - Vergilija, Ovidija,

k o v i ć, "Šižgoričeve i Marulićeve latinske pjesme o apostolima", *Colloquia Maruliana II*, Split 1993, str. 36-48.

¹⁸ Veljko G o r t a n, "Predgovor", u: Marko M a r u l i ć Dalmatinac, *Davidijada*, Zagreb 1974, str. XIV. Gortanov izbor reminiscencija otkriva po jednu podudarnost s Enijem, Tibulom, Horacijem, Ovidijem i Lukanom, te sedam s Vergilijevom *Eneidom*; taj je izbor novim primjerima upotpunio B. G l a v i ć i ć: "Važnost proučavanja Marulićeve *Davidijade*" — *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Zadar, 13 (1974/1975), str. 113-118.

Lukana, Stacija, Valerija Flaka, Silija Italika, Klaudijana, te Sedulija, Juvenka, Aratora, pa i Bunića i Andreisa. Kad piše *Juditu*, zna da prije njega nema gotovo nikoga; jezik, stil i tradicija tek se formiraju. Svaka pozicija ima svojih prednosti i nedostataka. Ponekad je uzbudljivo i izazovno iz nekog dobrog materijala krojiti i šivati vlastitu odjeću; drugi je put, opet, podjednako - mada na drugačiji način - uzbudljivo i izazovno otvoriti ormar i kombinirati bogatstvo ondje zatečene odjeće u odabir koji će pokazati *naše* raspoloženje i *naše* želje.

DODATAK: OBLIK KORPUSA I STATISTIČKE USPOREDBE

Matej Andreis, *Epitalamij*

Prema izdanju: Matthaeus A n d r o n i c u s *Tragurinus, Epithalamium in nuptias Vladislai Pannoniarum ac Boemiae regis et Annae Candaliae reginae*, ed. L. Juhász, Leipzig i Karcag 1933.

Dužina teksta = 451 stih = z

Ukupan broj riječi = 2823 = y

Ukupan vokabular (svaka pojavnica posebno) = 1957 = x

Jakov Bunić, *Otmica Kerbera*

Prema izdanju: Jakov B u n i ć Dubrovčanin, *Otmica Kerbera* — Kristov život i djela (odabrani odlomci), ur. B. Glavičić, Zagreb 1978.

Dužina teksta = 1023 stiha (prvo izdanje s posvetom) = 2,3z

Ukupan broj riječi = 6487 = 2,3y

Ukupan vokabular (svaka pojavnica posebno) = 3839 = 1,9x

Marko Marulić, *Davidijada*

Prema izdanju: Marko M a r u l i ć, *Davidijada*, latinski tekst priredio V. Gortan, Split 1984.

Dužina teksta = 6765 stihova (+ argumenti, marginalije, posvetno pismo) = 15z

Ukupan broj riječi = 45205 = 16y

Ukupan vokabular (svaka pojavnica posebno) = 13844 = 7,1x

Podudarnosti

<u>Autori</u>	<u>Broj podudarnosti</u>
Marulić — Andreis	991
Marulić — Bunić	1829
Andreis — Bunić	539
Marulić — Andreis — Bunić	449

Analizirano 1964 (69,6%) od ukupno 2820 podudarnosti Marulića s drugom dvojicom autora. U drugi krug izlučeno je 337 (17% analiziranog uzorka, 11,9% ukupnog broja podudarnosti); ostale podudarnosti nisu omogućavale dovoljno jednoznačnu interpretaciju. Položaj riječi u stihu podudaran je u 268 slučajeva (79,5% podudarnosti iz drugog kruga).

Podudarnosti u frekventnijim riječima latinskog jezika nisu istraživane.

Neven Jovanović

MY MUSE MNEMOSYNE

From the catalogue of Marulić's library we know that he possessed works by two of his younger contemporaries and countrymen: an epyllion by Jakov Bunić from Dubrovnik (the *De raptu Cerberi*, first edition 1500), and the only known work by Matej Andreis from Trogir (a short *Epithalamium* on the occasion of the wedding of King Ladislaus of Hungary in 1502).

The goal of this philological analysis is to establish if the reading of those works influenced Marulić in writing the *Davidias* (around 1517). Borrowing from other poets' well-coined turns and phrases is a standard procedure in the neo-Latin poetical practice. On the other hand, poetical compositions in »father language« — which, in case of Latin also happens to be the language of prestige — are more liable to the influence of expressions confirmed by usage than are compositions in mother tongue.

In the first phase of the analysis I constructed computer concordances for each of the three works (Bunić's *De raptu Cerberi*, Andreis' *Epithalmium* and Marulić's *Davidias*), singling out cases of lexical correspondences. Then I searched for possible similarities of contexts in which these correspondences occur. In the end I subjected the potential echoes of Bunić and Andreis in the *Davidias* to another test, consulting a database of Roman literary texts (*Aureae Latinitatis Bibliotheca*, Bologna 1991), to determine if the similarities could be reduced to a common archetype taken over from a Roman poet.

In the central part of the paper I present and interpret the most intriguing correspondences between Marulić and Bunić and/or Andreis.

I conclude that the linguistic influence of the *De raptu Cerberi* and *Epithalmium* on the *Davidias* exists and can be philologically proved.

Four further conclusions follow:

1. Marulić did not recoil from borrowing striking or »well-wrought« Latin expressions from his contemporaries, including his younger colleagues.

2. On the level of diction and style, the *Davidias* is rooted in the Roman poetic tradition deeper and in a more specific way than it has been thought to date. Marulić's intertextual resources in the *Davidias* include a large number of Roman authors and texts, among them some whose reception has slackened in our times and whose echoes are hardly heard today (e.g. Statius, Valerius Flaccus, Silius Italicus, the *Consolatio ad Liviam*).

3. The memory of the neo-Latin poets here is not just rational. Certain correspondences revealed by my analysis can be explained only as »auditory« remembrances, as sound effects of verses, words or phrases read aloud.

4. Creativity of Marulić's Latin style differs from his creativity in Croatian, because the Latin literary tradition consists of many individual authors, and the poet is obliged to respond to this tradition. Marulić's *Judita*, unlike his *Davidias*, could hardly be matched against similar compositions in Croatian; this work apparently implied different rules of game.

This computer analysis of Marulić's text has also shown its exegetic potential. Thanks to it I am able to offer new interpretations of certain passages in the *Davidias*.

A future intertextual analysis of the *Davidias* could concentrate on its relation to Claudian, or to Christian epic poets Sedulius, Juvenius, and Arator, the authors who have regrettably remained outside the scope of the present research.